

2011. AUGUSZTUS 24. SZERDA

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 1

DR. PAP FERENC

Isten prófétává teszi Jeremiást

¹Jeremiásnak, Hilkiájá fiának a beszédei, aki a Benjámín földjén, Anatótban lakó papok közül való volt. ²Őhozzá szólt az Úr igéje Jósiasnak, Ámón fiának, Júda királyának az idejében, uralkodása tizenharmadik évében, ³továbbá Jójákimnak, Jósias fiának, Júda királyának az idejében, egészen Cidkijának, Jósias fiának, Júda királyának a tizenegyedik esztendejéig, Jeruzsálem fogságba viteléig, ami az ötödik hónapban történt. ⁴Így szólt hozzám az Úr igéje: ⁵ielőtt megformáltak az anyaméhben, már ismertelek, és mielőtt a világra jöttél, megszenteltelek, népek prófétájává tettelek. ⁶De én ezt válaszoltam: Ó, Uram, Uram! Hiszen nem értek a beszédhez, mert fiatal vagyok! ⁷Az Úr azonban ezt mondta nekem: Ne mondd, hogy fiatal vagy, hanem menj, ahova csak küldelek, és hirdesd, amit csak parancsolok! ⁸Ne félj tőlük, mert én veled leszek, és megmentelek! - így szólt az Úr. ⁹Azután kinyújtotta kezét az Úr, megérintette a számat, és ezt mondta nekem az Úr: Én most a szádba adom igéimet! ¹⁰Lásd, én a mai napon népek és országok fölé rendellek, hogy gyomlálj és irts, pusztíts és rombolj, építs és plántálj!

Jeremiás két látomása

¹¹Majd így szólt hozzám az Úr igéje: Mit láatsz, Jeremiás? Ezt feleltem: Mandulavesszőt látok. ¹²Az Úr pedig ezt mondta nekem: Jól látod, mert gondom van rá, hogy igémet beteljesítsem. ¹³Másodszor is szólt hozzám az Úr igéje: Mit láatsz? Így feleltem: Gőzölgő üstöt látok, amely északon jelenik meg. ¹⁴Ekkor így szólt hozzám az Úr: Észak felől tör rá a veszedelem az ország egész lakosságára. ¹⁵Mert idehívom az északi országok minden népét - így szól az Úr. Eljönnek, és fölállítja trónját mindegyik Jeruzsálem kapuival szemben, a várfalak körül mindenütt, és Júda összes városával szemben. ¹⁶Ítéletet mondok fölöttük minden gonoszságuk miatt, mert elhagytak engem, más isteneknek tömjéneztek, és kezük alkotásai előtt borultak le.

Isten munkába állítja a prófétát

¹⁷Kösd azért derekadra övedet, indulj, és hirdesd nekik mindazt, amit én parancsolok! Ne ijedj meg tőlük, különben én ijesztelek meg általuk! ¹⁸Megerősített várossá teszlek ma téged: vasoszloppá és ércfallá az egész országgal szemben, Júda királyaival, vezetőivel, papjaival és az ország népével szemben. ¹⁹Harcolnak ellened, de nem bírnak veled, mert én veled leszek, és megmentelek! - így szól az Úr.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

Jeremiás próféta mintegy négy évtizednyi működése Júda királyságának utolsó időszakát fedi le és egészen a babiloni fogságig vezet.¹ A próféta szolgálatának vége és Ezékiel próféta jeruzsálemi (korai) működésének szakasza egybeesik. A próféta *történelmi idők* tanúja és meghatározó szereplője, azonban a

¹ A Jer 1–7 magyarázatánál figyelembe vett és olvasásra ajánlott válogatott irodalom:

ALBERTZ, Rainer: *Die Exilszeit. 6. Jahrhundert v. Chr.* Stuttgart, Berlin, Köln, 2001.; ALBERTZ, Rainer: *Religionsgeschichte Israels in alttestamentlicher Zeit 1–2.* Göttingen, 1996–1997.; BRUEGGEMANN, Walter: *An Introduction to the Old Testament. The Canon and Christian Imagination.* Louisville, London, 2003.; BRUEGGEMANN, Walter: *To Pluck Up, To Tear Down. A Commentary on the Book of Jeremiah 1–25.* Grand Rapids, Edinburgh, 1988.; MILLER, J. Maxwell – HAYES, John H.: *Az ókori Izrael és Júda története.* Piliscsaba, 2003.; RÓZSA Huba: *Az Ószövetség keletkezése. Bevezetés az Ószövetség könyveinek irodalom- és hagyománytörténetébe.* Budapest, 1986.; SOGGIN, Alberto J.: *Bevezetés az Ószövetségbe. A kezdetektől az alexandriai kánon lezárásáig.* Budapest, 1999.; WEISER, Artur: *Das Buch des Propheten Jeremia. Kapitel 1–25, 14.* Göttingen, 1960.

történelmi idők kifejezés nem csupán azt jelentette, hogy az északi országrész korábbi bukása után a déli királyság is a megsemmisülés szélére került, hanem ez a korszak az egész ókori Kelet átrendeződését is hozta magával. A rettegett, alapvetően skalpgyűjtése, erőszakos tarolása és magatartása miatt hírhedt nagybirodalom, Asszíria felőrlődése és bukása, valamint újabb hatalmak megerősödése, az átrendeződéssel járó instabilitás a függetlenség, a felemelkedés pillanatnyi lehetőségét és reménységét is jelentette a stratégiaileg fontos és megkerülhetetlen helyen fekvő kis Júda számára. Ehelyett azonban végeredményben Babilónia uralma alá került a déli országrész, amely így politikai és vallási értelemben megszűnt létezni (vö. 2Kí 25). A babilóniaiak módszerei és eszközei ugyan különböztek az asszíriaiakétól, de a szakemberek és vezető gondolkodók, rétegek deportálása tulajdonképpen szintén végső csapásként értelmezendő. Ez a történelmi-politikai, szellemi-lelki helyzet, az örökségként kapott földi létezés országának, keretének elvesztése *más és újabb történelmi fordulatok* következtében és isteni rendelés szerint nem a teljes pusztulás, hanem az újrakezdés ideje lett. A babiloni fogság éppúgy, mint az akkoriban felelevenített és történelmi példaként, előképként szolgáló egyiptomi szolgaság Izráel újjászületésének, újbóli eszmélődésének történelmi ideje (vö. pl. Ézs 51,9kk.; 52,11-12), amely hihetetlen mélységű és jelentőségű teológiai és irodalmi munkával párosult.

Jeremiás működését általában négy szakaszra osztjuk, az alábbiakban általunk tárgyalandó fejezetek (Jer 1-7) többnyire az első két periódushoz köthetőek. Az első szakasz az elhívástól Jósias uralkodásának tizennyolcadik évéig tart (Kr.e. 627/6-622/1), az ígéhirdetések (Jer 1-6) a szinkretizmusról, kultuszi visszaélésekről, szociális bűnökről szólnak. Ezután mintegy 10 évnyi hallgatás következik, majd a 7. fejezettől a Jójákum uralkodása alatti beszédek találhatók. Az életrajz és könyv szakaszokra osztása természetesen nem azt jelenti, hogy a könyv végleges formája – így a Jer 1-7 is – kizárólagosan csak olyan beszédek, ill. részleteket tartalmaz(hat), amelyek ekkor keletkeztek vagy hangoztak el.

A prófétai könyv történelmi kontextusával kapcsolatban szükséges néhány dolgot megjegyeznünk, amelyre az 1. fejezet, a bevezetés/felirat is utal. Az utálatos dolgokat elkövető és gonoszsága tekintetében kiemelkedő Manassé király (2Kí 21,1-18) még Asszíria hűbérese volt, fiát és hű utódát, Ámónt két év után *saját szolgálói* összeesküvéssel megölték (2Kí 21,23). Ezeket pedig kiirtotta az *ország népe* (עַמִּי הָאָרֶץ), amely kollektív önrendelkezése jeleként Ámón fiát, a kiskorú Jósiaszt tette királlyá (vö. 2Kí 21,24; 22,1).

Az *ország népe* összefoglaló névvel illetett réteg jelenléte és jelentősége e korszakban rendkívüli fontossággal bír. A kifejezés pontos értelme és a népcsoport szociológiai azonosítása vitatott a szakirodalomban, azonban annyit jelezni kell, hogy a megjelölés az idők folyamán minden bizonnyal jelentésmódosuláson ment keresztül. Az *ország népe* ebben a korban alapvetően nem, ill. nem elsősorban az ország egész lakosságának körülírása vagy egyik megnevezési lehetősége, nem a *plebsz* izráeli megfelelője, és többet jelent, mint Izráel kultuszi-vallási gyülekezetének, ill. a kultuszképesek közösségének egyszerű megnevezése. Feltehetőleg arról a főként vidéki földbirtokos, befolyásos, Izráel régi eszményeit őrző nemességről, gazdagabb rétegről van szó, amely egykor a dávidi dinasztikus uralkodás bázisát és gerincét jelentette. A királyság intézményének árnyékos és sötét időszakai Izráel Istentől származó alapvető, ősiségen alapuló és elidegeníthetetlen jogait azok gyökerénél támadták meg és igyekeztek ellehetetleníteni (ilyen pl. a földhöz való jog, vö. Nábót szőlője: 1Kí 21,1kk.). Az *ország népe* az ún. *deuteronomista reform* egyik meghatározó csoportosulása és bázisa olyannyira, hogy az pl. az ország újrendezéséről szóló ezékieli templomvízióban (Ez 40-48) a valóságos politikai hatalmától megfosztott *fejedelem mellett* a kultuszban mindig megjelenik.

A törvénykönyv megtalálásából kiinduló *jósias reform* (Kr.e. 622) tulajdonképpen a diplomáciai megfontolásokon alapuló hintapolitika és a hivatalos (állam)vallás szinkretizmusában is kiabrázolt hűbéresi viszony végét jelentette meg. A megtalált törvénykönyv felolvasása, a helytelen kultuszi gyakorlatok országos megszüntetése, az istentisztelet megtisztítása és helyreállítása, a kultuszcentralizáció, a Jeruzsálemi Templom privilegizálása, valamint a beszámoló szerinti, bírák korában tartott páskához hasonló ünnep megülése egyszerre volt a vallási megújulás és a „nemzeti” eszmélődés, önállósodás kifejeződése (vö. 2Kí 22-23,28). Mindezek mögött meghúzódott a régi, már talán eszményinek tekintett dávidi királyság helyreállítására való törekvés.

A kis királyság függetlenségi szándékát az Asszíria örökébe lépni kívánó hatalmak természetesen nem nézték jó szemmel. A feltörekvő Babilónia és a másik pólust képező Egyiptom között mintegy harapófogóban létezett Júda. Jósias király Meggidónál az Eufrátesz területének megszerzéséért a II. Nékó fáraó vezetésével küzdő egyiptomiakkal megütközött és elesett (Kr.e. 609; 2Kí 23,29). Ezek után az *ország népe* Jósias fiát, *Jóáházt* emelte trónra (2Kí 23,30), aki nem járt apja nyomdokaiban. Jóáház II. Nékó fáraó három hónapi uralkodás után fogságba vitette Egyiptomba, Júdat pedig hűbéreseként megsarcolta (2Kí

23,31–33). Majd Jósiás másik fiát *Eljákimot* ültette trónra, egyúttal hatalma jeleként az ország új királyának nevét *Jójákimra* változtatta és adót vetett ki az országra, ráadásul – nem véletlenül, hanem minden bizonynyal büntetésképpen – az ország népétől *fejenként becslés szerint* hajtotta be a szükséges ezüstöt és aranyat (2Kí 23,34–35). E király kegyetlensége és gátlástalansága hírhedt volt (vö. Jer 22,13–19).

Az „Egyiptom-barát” politikában ugyan az aktuális vezető réteg bízott, de ezáltal szükségszerűen szembe került az ország a nyugati irányba terjeszkedő Babilóniával. A karkemisi csata (Kr.e. 605) az egyiptomiak térhódításának fokozatos visszaszorulását, egyúttal Júda sorsának újbóli megpecsételését jelentette: (II.) Nebukadneccar Babilónia hűbéresévé tette Júdát Jójákimmal együtt, aki három év után feltehetőleg Babilónia látszólagos gyengesége és veszteségei miatt fellázadt ellene.

Nebukadneccar Kr.e. 598-ban vonult fel Jeruzsálem ellen, de mielőtt elérte volna a várost, Jójákim meghalt (2Kí 24,7). Utóda fia, a tizennyolc esztendő *Jójákin* lett, aki három hónapnyi uralkodás után Nebukadneccar ostromakor *kiment Babilónia királyához* udvartartásával együtt, azaz kapitulált. A király fogságba esett, Nebukadneccar pedig kifosztotta a Templomot. Ezzel az első deportációval (Kr.e. 597) a kincsek mellett számottevő vezetők és szaktudással rendelkező emberek kerültek Babilónia földjére (2Kí 24,8–16; Jer 52,28; vö. Ez 1,2). Jójákinról Konjáhu névvel olvasunk Jeremiásnál próféciát: Isten a pecsétgyűrű lehúzásának és eldobásának képével példázza a király sorsát (Jer 22,24–30). A pecsétgyűrű képe Zerubbábelre vonatkoztatva a fogság után pozitív értelemben kerül elő újból (Hag 2,23), akit a bibliai hagyomány Jójákin unokájaként tart számon (1Kí 3,17–19; Mt 1,12).

Nebukadneccar Jósiás harmadik fiát, Jójákin nagybátyját, *Mattanját* tette meg Júda királyának, akinek a *Cidkijjá* nevet adta, és aki a bibliai ítélet szerint rossz király volt (2Kí 24,17–20). Uralkodása alatt a „nemzeti körök” mozgolódtak, ő maga azonban kísérleteket tett a Babilóniától való szabadulásra. Végül felmondta a hűbéreséget, amelyre válaszul végbement Jeruzsálem borzasztó, hosszú ideig tartó második ostroma (Kr.e. 588/7–587/6), valamint a város és a Templom pusztítása, az újbóli deportálás. Nebukadneccar Cidkijját megvakítva, bilincsbe verve vitte Babilóniába (2Kí 25).

A fenti rövid történeti áttekintésre feltétlenül szükség van a Jer 1,2–3 versei és az egész könyv értelmezése vonatkozásában. A prófétai működés idejének meghatározása szokásos módon a királyok uralkodása alapján történik: az ÚR igéje *Jósiás* uralkodásának tizenharmadik esztendejétől *Cidkijjá* tizenegyedik esztendejéig, *Jeruzsálem fogságba viteléig* szolt Jeremiához és Jeremiás által. Jósiás és Cidkijjá időszaka között a nevezett versek még *Jójákimot* említik név szerint, a három-három hónapig regnáló *Jóábáz* és *Jójákin* nincs megnevezve. Hangsúlyos és jelentőségteljes, hogy Jeremiás prófétasága Jósiás uralkodásának tizenharmadik esztendejében kezdődött (1,2), ami a Jósiás uralkodásának tizenharmadik évében elkezdett templomfelújításhoz, valamint a törvénykönyv megtalálásának eseményéhez és élményéhez közel esik (2Kí 22,3kk.), és mindenképpen az odáig vezető szellemi-teológiai út része. Ennek konkrét részleteit sajnos nem ismerjük. Cidkijjá uralkodásának tizenegyedik évében, az ötödik hónap hetedikén (1,3; 2Kí 25,8kk.) ment végbe Jeruzsálem (palotanegyed, város) és a Templom felperzselése, valamint a második deportálás (vö. Jer 52,12.29), amit feltehetőleg Gedaljá helytartó megölése (Jer 41) miatt Kr.e. 582-ben egy harmadik deportálás követett (Jer 52,30).

Fontos és meghatározó a prófeta származásának megnevezése: az *Anátótban lakó papok közül való volt* Benjámin földjéről (מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בְּעִנְחֹת בְּאֶרֶץ בְּנֵימִן 1,1). Habár Jeremiás családjáról semmi közelebbit nem tudunk, de arra mégis lehet következtetni, és ez a kutatás számára fontos gondolat, hogy a prófeta a Jeruzsálemtől kb. 7 km-re északkeletre fekvő Anátótba száműzött egykori, de Salamon uralkodásának kezdetén kegyvesztetté lett (fő)pap (papi dinasztia feje; 1Kí 2,26–27), Ebjátár leszármazottja. Az anatótiak később meg akarják ölni Jeremiást (Jer 11,18–23), aki előremutató prófétai cselekedetként Anátótban vett szántóföldet a legveszterhesebb időkben (Jer 32,6–15). Életéről, ill. élete egyes szakaszairól a többi prófétához képest több információval rendelkezünk, ezek a könyvben szétszórtan találhatóak.

Jeremiás nem tagja a jeruzsálemi-udvari elitnek, a templomi papságnak, mégis feltételezett papi származásánál és neveltetésénél fogva hitelesen képviseli az *ősiség eszményét*, amely a megújulás alapja, egyúttal mindez a deuteronomista eszményekkel és célkitűzésekkel is összhangban van (magáért beszél pl. a *rékábiak* példaként való említése Jer 35). Az ismertetett összefüggések miatt Jeremiás olyan „kívülálló”, aki Isten nepe életét és életvitelét hitelesen, függetlenül, autentikus módon ítéli meg.

Az 1,4–10 a prófeta elhívásának és szolgálatba állításának elbeszélését tartalmazza. Ez az elhívás, ill. annak elbeszélése nem kötődik egyetlen szentélyhez vagy kultushelyhez, ill. egyetlen konkrét helyhez sem. Motívumaiban hasonlóságot mutat Mózes (2Móz 3) és Gedeon (Bír 6) elhívásával, de meg kell még említenünk

az Ézs 49,1–6-ban foglaltakat is (anyaméhtől való elválasztás, megbízatás). Az **5. vers** tulajdonképpen a konkrét teológiai szakkifejezés használata nélkül az elválasztás lényegét és mély értelmét fogalmazza meg: Isten az ember formálója, alkotója (mint a teremtésnél: 1Móz 2,7; vö. Jeremiás a fazekasnál: Jer 18), aki előre ismert és tudott mindent. Ennek a folyamatnak a része a megszentelés, amely eredeti értelme szerint elkülönítés (valamilyen célból), azaz Isten a kiválasztás és elhívás által saját maga részére és szolgálatára különíti el szolgálóit. Jeremiást *népek prófétájává* (נְבִיא לְגוֹיִם) tette. Mintha e vers szavai csengenének vissza Pál apostol autobiográfiai visszatekintésében: „*De amikor úgy tetszett annak, aki engem anyám méhétől fogva kiválasztott, és kegyelme által elhívott, hogy kinyilatkoztassa Fiát énbennem, hogy hirdessem őt a pogányok között...*” (Gal 1,15–16). Figyeljük meg azt is, hogy Isten a prófétai könyv bevezetése után *in medias res* elhívása tényét közli a prófétával múlt időben. Isten elvégezte és elvégzi mindezt Jeremiás által. A kiválasztás és elhívás nagy titka előtt állunk megadással és alázattal, valahányszor Isten akarata nyilvánvalóvá lesz. Ez a szuverén Isten szuverén döntése, amely Jeremiás és mindannyiunk életét meghatározza. A prófeta életét, számos kudarcát, kesergéseit, vallomásait, ahogyan az elhívottak életét ez a tény és tudat határozta és határozza meg, a pillanatnyi és átmeneti dolgokon felül a kiválasztás és elhívás ténye átértelmezi a mindennapi élet történéseit (vö. pl. Zsid 11,32kk.). A kiválasztott Isten kezében van mindenek előtt és nem a történelem sodrásában él. Ezt a mély hitvallást fogalmazza meg karácsonyi énekünk verse is, amelyet több gyülekezetben keresztelői énekként is énekelnek (RÉ 329,2), de ugyanezre az összefüggésre reflektál pl. a 274. dicséret is.

A teremtő és elhívó Isten kijelentésére az emberi alkalmatlanság kettős aspektusa fogalmazódik meg (**1,6**): a (nyilvános) beszéd tudományának hiánya és a (tapasztalatlan) fiatalság, ifjúkor. Jeremiás életkorát, születési idejét nem ismerjük, a kutatók feltételezik, hogy valamikor Kr.e. 650 táján születhetett. Az elhívást nem feltétlenül gyermekkorában kapta, egyúttal érthető a küldetés súlya alatt az emberi méltatlanság és alkalmatlanság kettős tényének hangsúlyozása. Azonban itt sem az ember állapota és képessége, hanem a kiválasztó-elhívó Isten akarata érvényesül, hiszen Jeremiásnak „csak” oda kell mennie, ahová az ÚR küldi, és azt kell hirdetni, amit Isten parancsol (**1,7**). Egész élete elhívása szolgálatában áll, a jeremiási egyedi küldetés egyik ismertetőjegye nőtlensége és gyermektelensége (Jer 16). Isten szolgálói életük konkrét terheivel osztoznak népük nyomorúságában. Isten bátorítja elhívott szolgáját, megmentő jelenlétét ígéri (**1,8**).

Az ÚR, a végtelen és hatalmas Isten egy egyszerű, de nagyon mély értelmű mozdulattal: kinyújtott kezével megérinti szolgája száját, és Ő maga helyezi saját beszédeit, igéit a prófeta szájába (**1,9**; vö. Ézs 6,6–7; Ez 3,1–3), ahogyan az 5Móz 18,18-ban Isten a következőket mondta Mózesnek: „*Prófétát támasztok nekik atyjukfiai közül, olyant, mint te. Az én igéimet adom a szájába, ő pedig elmond nekik mindent, amit én parancsolok.*” Jeremiás a *Deuteronomium* szerinti mózesi prófeta küldetését kapja annak minden következményével (vö. 5Móz 18,19–22), ami nagyon szemléletes módon nyilvánul meg a Jeremiás és Hananjá prófeta közötti vitában (Jer 28).

Habár a prófeta hordja, viszi és hirdeti Isten üzenetét, de küldöttként és szolgálóként tudja és mindenkor tudnia kell: nem saját magát és gondolatait hirdeti, hanem a legnagyobb alázattal és önátadással Isten teremtő beszédével sáfarkodik. Időről időre ezt nekünk, lelkipásztoroknak és egyházi szolgálóknak sem árt tudatosítani, amikor Isten igéjének nyilvános hirdetése észrevétlenül az *én prédikációm*á, az *én igehirdetésem*é, sőt az *én bizonyásgtélelem*mé válik, amelyben az *én gondolataimat a textushoz* hirdetem. Vigyáznunk kell, hogy az egész istentisztelet ne legyen az *én, azaz az ember művé* és *teljesítmény*é, *produkción*é, amely Isten és az örökkévalóság szempontjából csupán kicsi és múlandó lehet. Mindaz, amit Isten házába viszünk (az úrvacsorai kenyér, az emberi lélek és szív indulata, a szaktudás) Istené, Isten eszköze. A genfi zsoltaóroskönyv előszavában (1543) Kálvin tanulságosan fogalmaz, amikor Ágostonra hivatkozva azt mondja, hogy „*senki sem tud Istenről méltóképpen énekelni, csak az, akit Ő tanít meg erre... Amidőn tehát ezeket [a zsoltaórosokat] énekeljük, bizonyosak lehetünk abban, hogy e szavakat maga Isten adja szánkba, mintha csak ő maga énekelne bennünk önmön dicsőségét magasztalva.*” Isten igéje, a teremtő ige mindig csak olyan nehéz szó lehet, amit az ember kétségek között egzisztenciálisan hordoz folyamatos belső küzdelmek és harcok árán, összeütközve akár a világgal és környezetével is. Isten igéje nem a „könnyen jött, könnyen megy” kategóriájába tartozik, hanem *tíz* és *sziklazúzó pöröly*; nem olyan álmodozás, amely az emberi *szív csalárdság*ából születik (vö. Jer 23). Ezért is fontos, hogy az első 10 versben az *ÚR igéje/igéi* kifejezés háromszor fordul elő (1,2.4.9); habár arra hivatkozik Jeremiás, hogy nem tud beszélni, Isten mégis a *beszéd* (*beszélj el, hirdesd* **1,7**) parancsát adja neki.

A **10. vers**ben olvassuk a prófétai küldetés összefoglalását és lényegét, amely egyszerre ítélethirdetés és vigasztalás, kiút, helyreállítás – azaz az ítélet és az üdvösség meghirdetése abban a gazdag és tág értelemben, ahogyan ez a Szentírásban élénk táru. A prófétai ítélethirdetés sohasem céltalan vagy öncélú, hiszen

nem magától a prófétától, egy embertől származik, hanem az élő Istentől. A prófétálás soha nem kontextustalan és alaptalan jövőígéretes vagy sokféleképpen értelmezhető jövőjóslat, de ugyanígy megállapítható, hogy soha nem csupán „elfogulatlan”, steril, szakértői krízisjelentés vagy állapotelemzés. A próféciaiban mindig ott van a megjobbítás, megtérés lehetősége és távlata, amely egyúttal a jelen bűneinek, hibáinak beismerése és elhárítása, ill. egy új jövő reménysége és alapja. Jeremiás a többi prófétával együtt azt hirdeti és képviseli, hogy először Isten népének kell újjászületnie, megtisztulnia.

A prófétai igehirdetés feltárja a mindent átjáró krízis következményeit, de mélyen húzódó gyökerét is. A háromszor kettő fogalompárból négy (*gyomlálj, irts, pusztíts, rombolj*) az újjákezdés előkészítésének szükséges és radikális fogalmait tartalmazza. Itt nincs mit javíthatni, „kozmetikázni”, radikális, azaz gyökeres változásra van szükség. Az egész prófétai könyv vonatkozásában fontos, hogy négy fogalom áll szemben, ill. készíti elő az utolsó kettőt. Az ültetéshez, az új kezdethez tiszta talajra, alapra van szükség. W. Brueggemann e szavakat az egész könyvre nézve hangsúlyosnak érzi, a *gyomlálás, irtás, pusztítás, rombolás* az exiliumig vezető út, az *építés* és *plántálás* a fogságból kivezető, fogságon túli létezés körülírása, amely „programját” a Jer 30–33-ban találhatjuk. Ez a hat szó fontos szerepet játszik Jeremiás könyve jelenlegi, végleges formájában, annak tagolásában is (vö. Jer 18,7–10; 24,6; 31,27–28; 42,10; 45,4).

A továbbiakban (1,11–16) két rövid, összefüggő látomás következik, amelyek a korábban elmondottakat és a prófétai mandátumot mintegy illusztrálják, alátámasztják és konkretizálják. A *mandula(veszű)* (מַנְדֻלָּה) és a *gondom van rá (éberem figyelek rá, őrizve vigyázom rá* (שָׁמַרְתִּי) kifejezések szójátékot alkotnak, hasonló csengésűek. Isten népe a gyenge és hajlékony mandulaveszű. A második látás a *gőzölgő üst* képében az északról jövő, konkrétan meg nem nevezett veszélyes és mindent letaroló nemzet(ek)et szemlélteti, azaz Babilóniát és a vele szövetséges hatalmokat, akik fenyegetik e kis népet (1,15). A mandulaveszű és a gőzölgő üst áll egymással szemben, a legnagyobb bűn és tévelygés azonban az, hogy Isten népe hűtlenné lett.

A más istenek tisztelete tulajdonképpen saját egzisztenciájuk *bebiztosítását* jelentette: ha erőtlenségre és gyenge lenne saját szabadító Istenük, legyen hová menekülniük. Két úrnak azonban lehetetlen szolgálni (vö. Mt 6,24; Lk 16,13). A korabeli ember a politikai események, háborúk és hatalmi kérdések mögött teológiai, kozmogóniai problémákat és tényeket látott: a vesztes háború, a kapituláció egyet jelentett az istenség vagy az istenvilág csődjével. Jeremiás próféciaja szerint azonban mégis Isten mondja ki az ítéletet (1,16), a látásokból és az azokhoz fűzött magyarázatból az is kiderül, hogy Isten cselekszik a mandulafával és a gőzölgő fazék által is. Isten célja és Babilónia realitása találkozik össze, azonban a próféta és a prófécia mégsem a politika és a történelmi esélylatolgatás szemszögéből, hanem Isten mindenhatóságára tekintettel beszél a jelenről és a jövőről.

A Jer 1,17–19 keretként lezárja az első fejezetet, és azt a próféta hivatalba állításaként foghatjuk fel. Harcos órallóként viszi Isten beszédét úgy, ahogyan a fejezet első felében már olvastuk. Benne van előrevételezeten ezekben a szavakban mindaz, amit az általános tendenciákkal szemben küzdenie és elszenvednie kell az elhívottnak: Jeremiásnak nem csupán a politikai és vallási elittel, hanem az egész országgal szemben kell Isten igéjét és igazságát hirdetni. Ahogyan tette ezt pl. Illés, és cselekedtek így megannyi vészterhes és lélekszakasztó időben más elhívottak, próféták és tanúk. Talán ma is ilyen időket élünk.

Prédikációvázlat

Textus: Jeremiás 1,4–6

Jeremiás életének és szolgálatának keretét és körülményeit Isten elhívása és rendelése szerint egy rendkívül nehéz, sorsdöntő idő jelentette. A próféta személye és egész működése példamutatás minden nemzedék számára az ínséges, zavaros, ellentmondásos időkben való helytállásra nézve. Jeremiás – ahogyan Isten minden más, elhívott, kiválasztott híres vagy egyszerű szolgája – olyan ember, aki nem csupán a földi realitások összefüggésében

látja életét és szolgálatát, de saját környezete, népe, az Isten népe jövőjét és hivatását sem, hanem Isten szemszögéből nézi az elbukását minden bizonnyal elkerülni nem tudó választott nép keménynyakúságát és a büszke, gőgös, feltörekvő Babilóniát. Izráelnek olyan jövője lesz, amelyet Isten enged, Babilónia pedig addig terjeszkedhet és annyit tehet, amit Isten enged. Jeremiásnak sok oldalról kellett próbákat, támadásokat, szenvedést, Istennel szembeni ellenszegüléseket átélnie, közben pedig belsejét feszítette Isten szava, amit csontjaiba rekesztett tűzként élt át. Jeremiás tudta, hogy nem önmagát hirdeti, és tudta, hogy mindaz az ellenszegülés és összeütközés, amit el kell viselnie, végső soron nem miatta van és nem őt éri, hanem az őt elhívó Istennek szól. Úgy tűnik, hogy a próféta életét szüntelenül csak sikertelenség kíséri, de a látszólagos és időleges eredmények és állapotok Isten nagyobb terve szerint veendőek. Keserőségeit végigkíséri az elhívására és küldetésére való emlékeztetés, hiszen Isten hűséges Úr. Pállal együtt mondjuk – akinek szintén hasonló problémákkal kellett küzdenie sorai megírásakor –, hogy alkalmasságunk nem magunktól van, hanem Istentől (vö. 2Kor 3,5), nem magunkat prédikáljuk, hanem Krisztust (vö. 2Kor 4,5).

Egyáltalán nincs messze mindennapjainktól és személyes kérdéseinktől Jeremiás élete, működése és annak egész összefüggése. Mi is hasonló dolgokat élünk át, kérdéseink is hasonlóak. Hálásak lehetünk Istennek, hogy éppen most újból Jeremiás könyvének olvasásába kezdünk, hogy tanuljunk és erősödjünk az elhívott próféta személyes példáján keresztül. Jeremiás életének „titka” az elhívás. Nem Jeremiás jelölte ki magát a feladatra, nem is a korabeli királyok és vezetők, nem családja, hanem Isten. Mindez a mi életünkre nézve is igaz. *Az elhívás Isten megelőző és mindentudó kegyelmének műve.* Mit jelent ez?

1. Az elhívás nem az ember műve

Valahol keresztyén hitünk útjának elején, első részében ott van az elhívás, az elhívás megértése és elfogadása. Isten kiválasztó kegyelme azonban jóval megelőzte mindezt, hiszen formáltatásunk előtt is tudta, hogy mi a célja életünkkel. Isten szemszögéből nincsen céltalan és feladat nélküli élet, a céltalanságot és a feladat nélküliséget mi csak akkor érezzük, ha nem figyelünk eléggé Istenre és a szívünk-értelmünk, a lelkünk nincs Előtte kitérve. Többen életük későbbi szakaszában értik meg – akár nagy kilengések árán és után –, hogy mi a teremtő Isten akarata az ő életükkel. Őseink, szüleink, tanáraink, az és azok, akik segítettek a hit útján való indulásban, eszközök voltak. Isten kezében vannak mindenféle eszközök: emberileg szólva kiválóak, de nagyon alkalmatlanok is, akiket Isten az elhívott helyes útra való terelésében mégis használ. Jeremiás származása Izráel történetében mélyen gyökerezik, de neki újból és újra el kell indulni. Háta mögött van neveltetése, az ősök hite és hittapasztalata, de neki kell személyesen a szolgálat gyönyörűségét magára venni és engedelmeskedni, szolgálatba állni. Isten szolgálatára nevelték, de nem jelölték és jelölhették Isten szolgájának. Az elhívás nem önjelölés által megy végbe. Isten elsősorban nem a képességeinket vagy alkalmatlanságunkat hívja el.

2. Az elhívás nem az elhívott érdeme

A hit útján, Isten megbízását cselekedve munkahelyen, családban, szűkebb-tágabb közösségeinkben szükséges tudatosítanunk, hogy az elhívás nem kitüntetés vagy „életműdíj” – ahogyan ma értjük ezeket a fogalmakat –, amelyben Isten egy életet és annak egészét jutalmazza és értékeli. Isten nem azért hívott el arra a szolgálatra, amelyben állunk, mert ezzel „teljesítményünket”, tudásunkat vagy képességeinket akarja jutalmazni vagy elismerni. Hanem azért, mivel ez az Ő akarata. Jeremiás elhívásakor nem esik szó neveltetéséről, a világ dolgairól való meggyőződéseiről, mások alkalmasságáról vagy alkalmatlanságáról – az elhívás és szolgálatba állítás perceiben nem esik másról szó, csak Isten akaratáról. A teremtő Isten előtt áll a teremtett ember. Isten tervében megannyi ember és szeme előtt megannyi életrajz ott van –teremtői bölcs akaratáért adjunk hálát, hogy még velem is van terve.

3. Az elhívás nem az önmegvalósítás lehetősége

Az elhívott Isten megbízását teljesíti. Figyeljük meg: Isten és Jeremiás párbeszédében nem esik szó arról, hogy mit szeretne Jeremiás. Többek között azért sem, mivel nem Jeremiás választotta Istent, hanem Isten Jeremiást. Később láthatjuk, hogy mennyi panasz és keserűség van a feladat, az elhívás nagysága és terhe miatt a prófétában, de Isten egészében szereti örökkévaló szeretettel prófétáját. A saját korában nehéz feladat vár Jeremiásra: sokkal többet kell gyomlálnia, rombolnia, tisztogatnia, mint építenie. Nem ő találja ki a saját feladatát, hanem Istentől kapja és kéri el. Vigyázzunk mi is arra, hogy ne hagyjuk saját ötleteinket, terveinket, vágyainkat tartjuk Isten elhívó feladat kijelölésének. Jeremiás mégis a szeretet, az isteni szeretet prófétája, amely a történelemben és azóta mindig megnyilvánul: „Örök szeretettel szerettelek, azért vontalak magamhoz büszkeségen” (Jer 31,3), amely az új szövetség (Jer 31,31) alapja.

Alternatív vázlat a Jeremiás 1,9–10 alapján:

Az elhívás célját Isten határozza meg

1. Isten igéjének hordozása
2. Tisztítás
3. Építés